

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО
КАФЕДРА ОЛІМПІЙСЬКОЇ ОСВІТИ**

Історія української культури

**ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ НА ТЕМУ:
«Українська національна культура сучасності: буття в умовах
державності»**

галузь знань 07 Менеджмент та адміністрування

спеціальність 073 Менеджмент

Лекція з дисципліни «Історія української культури» для студентів спеціалізації «Менеджмент» за спеціальністю 073 Менеджмент

I с. (денна форма навчання)

Розробник: к. мистецтвознавства Падовська О.М. ©

Тема 15. Українська національна культура сучасності: буття в умовах державності

1. Сучасна українська культура: оновлення, усвідомлення на етапі становлення державності.

2. Постмодерність української культури в контексті світового розвитку.

3. Зміст, головні напрямки і проблеми національно-духовного відродження України в сучасних умовах.

4. Актуальні проблеми української культури на межі XX-XXI ст. та теоретичні засади прогнозування культурного розвитку.

1. Сучасна українська культура: оновлення, усвідомлення на етапі становлення державності.

Імперські міфи пострадянського простору:

Міф – т. зв. «колиски трьох братніх народів» (рос. шовінізм приписав собі набутки України-Руси, «дозволивши» початки української народності аж із XIV ст.);

- про «возз'єднання України і Росії 1654 року»;
- про «зрадництво Мазепи»;
- про «колаборантство (прислужництво) ОУН-УПА німцям»;
- про «Крим, ісконно русскую землю» (Росія і Кримське ханство, територію московити приєднали наприкінці XVII ст., за переписом 1666 р. там проживало 900 тис. українців). *Білінський Володимир* (1936 р.н.) 3-томова

«Країна Моксель, або Московія», 2 кн. «Москва ординська», 3 кн. «Україна-Русь»;

- про «ВМРЯ» (аббревіатура). Коваль Сергій «Язик "великій і магучій"? Ні! Довгий і пародійний! – Київ-Чернівці: "Зелена Буковина", 2012 - 88 с.»

Професор Римського ун-ту **Оксана Пахльовська** констатувала перемогу «люмпенської частини суспільства» («совок» збережений у назвах міст, у встановленні пам'ятників катам укр. народу: Столипін (царський міністр-вішалник, україножер), Тургенева (письменник-кріпосник зневажав українців), насаджуваний московськими попами пієтет до московських царів.

«Русській мір». Народ, що не пам'ятатиме власного успішного розвитку, не набуває належного досвіду з попередньої практики та не робить із того висновків — зручний об'єкт до зовнішніх впливів. Не знаючи історії власної, раб молиться на чужу.

Кожна епоха переосмислює обрії і зміст укр. к-ри на великому історичному відтинку. Зміна історичних меж активізується в умовах державотворення. Досвід незалежного державного будівництва в Україні дозволяє побачити новий соціальний і к-рний контекст подій:

- 1) Часи Володимира Мономаха, період державної могутності Київської Русі;
- 2) Гетьманські столиці – Батурин, Чигирин, Гадяч... Нині в Україні налічується понад 300 фортець, замків, палаців;
- 3) Українське Відродження – славетні роди Лисенків, Косачів, Старицьких, Галаганів, три покоління Антоновичів, їх внесок в історичну науку, жертвовність родини Симиренків, де 10 % прибутку виділялося на українські справи – підтримка газет, журналів, літераторів, науковців, діяльність **Михайла Слабошпицького** як літератора, що розкриває перед широким читацьким загалом постаті видатних сучасників – мецената **Петра Яцика**, відомої правозахисниці **Михайлини Коцюбинської**, культурницький чин **Віктора Ющенка** як Президента – тексти державницьких інтелектуально

насичених промов та вагомій вчинки, як очільника держави, його книга «Недержавні таємниці» (2014).

2. Постмодерність української культури в контексті світового розвитку.

Націоналізм XIX ст. йшов обіруч із ідеєю модерності, поступу: «На шляху поступу ми лиш каменярі». Політичний устрій в Україні був прискорений модерним капіталізмом. Рухомість суспільства внаслідок індустріальної революції впливав на зміну статусу. Узвичаєні моделі втрачають силу. Традиційна Дівова індивіда була замінена на Батьківщину. Ідея культури сприймається вже як ширша цілісність, як солідарність між чужинцями. А для скріплення тепер зуживають гасла пріоритетності раціональних моделей: стандартизація мови, освіти. Все це для виховання лояльної особи в сучасному світі. Слід досягнути свободи, щоб почуття вини не роз'їдало суспільство зсередини. Економічна залежність, що штовхає на переступ, на зловживання і забороняє все. Постмодерн в руслі глобалізації — то вияв неоліберального капіталізму. Людське «я» поступово перетворюється на консумента (споживача). Капіталізм зацікавлений, щоб особа не «заціклувалася» на якомусь питанні, щоб здатна було відмовитися від одного задля іншого, нового. Культ нічим не обмеженої свободи. Твориться образ успішності: вміння, готовність, можливість якомога більшого споживання, де людина-споживач обертається у замкненому світі. Вона не здатна на тривалі зв'язки: **ідентичність палімпсесту** (постійно все переписує, починає «з чистого листка»). Свідомість плиткішає: двовимірною людиною, якою легко маніпулювати. Вона змучена, змучена відчуттям порожнечі, кризи ідентичності. Постсовєтська еліта творила систему (за правління Кучми) у руслі «Україна без українців».

Впроваджувана поступово, почасти стихійно, лібералізація піднесла прагнення до новацій, урізноманітнила духовне життя суспільства проникненням модерністських і пост-модерних напрямків, «розхитуванням» традиційних критеріїв сприйняття художніх цінностей та усвідомленням однобічності панівного в умовах радянської дійсності критерію «ідейності». Поступово визнали штучність брехливого методу соціалістичного реалізму і допустили інші творчі методи. Офіційна культура доповнилась широким **андеграундом** — альтернативними напрямками мистецтва. Твори авангардизму, шельмовані як антикультура – вірець художнього поступу.

Маємо для своєї реалізації протиставляти свободу і традицію: критично диференціювати зміст, що є в спадщині. Цікаво трактував рабство Св. Ап. Павло: як ти раб, то корись, але як маєш можливість не бути рабом (свобода вибору), то роби все, щоб звільнитися. Кароль Войтила визначав у людині дві сфери діяльності:

- о щось, що вона робить;
- о щось, що з нею стається.

І в першому, і в другому випадках людина здатна зреалізувати себе, здатна прийняти вільно те, що дане їй у спадок. Коли ж обставини штовхають на серединний шлях, знайти його так, як те чинив *Григорій Сковорода*, *Максиміліан Волошин*. Головним викликом для не-байдужих є знайти свій справжній, середній шлях. Для цього потрібні: а) Поглиблений пошук себе; б) Ствердження свободи духовної творчості (умови для існування, розвитку, співпраці, змагання розмаїтих філософських, літературних, образотворчих, музичних течій, напрямків, шкіл); в) Врахування світового культурного досвіду, усвідомлення власної національної культури як ланки світового

культурного процесу, співучасть у світовому культурному обміні за умов засвоєння і визнання пріоритетності культури власної; г) Всебічне використання резервів нац. к-рної традиції, можливостей нац. ментальності, орієнтація на створення оригінальних к-рних цінностей, що матимуть тоді й нац., й загальнолюдське визнання. Створення умов для творчості, за яких матимем своїх лауреатів міжнародних премій, за чим визначається зрілість культури. Серединний шлях важливий для України. Лисцяк-Рудницький наголошував на важливості того пошуку і ствердив: поки не знайдемо, доти не матимемо державності і перспективи.

3. Зміст, головні напрямки і проблеми національно-духовного відродження України в сучасних умовах.

Проголошення волею народу незалежності України призвело до радикальних змін в суспільстві, які суттєво позначились на становищі культури. Основною особливістю нової соціокультурної дійсності є насамперед те, що наше суспільство перебуває на зламі, в умовах зміни типу своєї організації існування, визначених загалом як «**пост-тоталітарне суспільство**».

Назвемо 20-річний відтинок надзвичайно популярним в цей час словом — «розбудова». На відміну від «перебудови», котру визначала цілковита відмова від усього ідеологічного спадку тоталітарного радянського суспільства — поворот на 180 градусів, «розбудова» декларує серед визначальних цінностей різновекторність і плюралізм. А для побудови будь-чого за основу має бути покладена струнка система цінностей, норм і правил. Коли ці норми та правила перетворюються на внутрішню програму поведінки людини (особистості), вони забезпечують узгодження функціонування, сталість і надійність певної сфери соціуму. Сукупність цих правил поведінки

людей (різної, в залежності від умов), впорядковує суспільство і є, зрештою, саме культурою. В той же час стабільність суспільства забезпечується наявністю суперечливих за своїм характером та спрямуванням елементів культури, навіть опозиціями типу «порядок-хаос». Розпочаті за «перебудови» соціальні реформи у сфері культури та мистецтва тривають на терені України в час становлення державності. Реалією сьогодення є умовна всездозволеність у сфері культури. Умовна, бо підконтрольна та є предметом маніпулювання з боку панів життя. І це на тлі невизначеної національної основи тих псевдоеліт у суспільстві. Результати культурної діяльності стримуються віжками періодично впроваджуваних «темників», селекціонуються економічним важелем: «злободенне» вигідне провладній верхівці вже і сьогодні стимулюється, інше пригальмовується аж до фізичного знищення творця-носія. Разом з тим становлення засад нового етапу розвитку укр. культури як національної пов'язане з глобальним планетарним процесом «етнічного ренесансу» останніх десятиліть.

4. Актуальні проблеми української культури на межі XX-XXI ст. та теоретичні засади прогнозування культурного розвитку.

Валерій Шевчук у праці «Загублена українська культура за тисячу років» ствердив нагальну потребу у виробленні власної **самосвіломості** — самопізнання і самоутвердження у світі на основі культури, яка при вихованні окремих особистостей творить підстави для їхнього духовного життя. «Тільки ставши людиною української культури, свідомий українець має збагачуватися культурами інших народів, які не тільки приносять духовність загальнолюдську, що також є, а й не раз ідуть од агресивних народів, котрі перетворили ті культури у знаряддя імперіялізму, і вони можуть стати руйнівним чинником щодо автентичного, неагресивного

національного єства, перетворюючи людину з істоти самодостатньої в людину провінційну, регіональну, власне, імітатора, що для нормального життя національного організму приносить видимі загрози — агресія є агресія, чи вона силова, чи ведеться за допомогою насадженої культури. Ось чому людина себе свідомо має вивчати й знати передусім те, що здобув її народ, до якого вона входить як жива частка. І тільки при цій умові може назватися людиною, що живе в природному законі, адже нація і складається саме з таких свідомих часток, творячи неповторну, раз назавжди дану, Ноосферу, запрограмовану вищою силою, яка потребує не лише постійного збагачення, а й оборони і дотримання віковичної традиції, нащадком якої вона є.

Історичний шлях, що його пройшов український народ, як кожен інший, із найдавніших часів супроводжувався творенням **автентичної культури** (сполучна ланка, кріпильний елемент етносу, що зростає у народ і націю) /Шевчук В. Національна ідея в Україні. Історичний нарис. — К., 2006. — С. 29-36/. Культура перебуває в постійному розвитку, змінювалася, актуалізуючи певні сторони і на певний час відсторонюючи інші. Ті ж народи, в яких цього наповнювального процесу не відбувалося і котрі власну культуру втрачали, замінюючи її чужинецькою, ставали zagrożені перед асиміляцією, а асиміляція — явище регресивне, бо веде до загибелі народного організму / Шевчук В. Українська культура. Загальні питання. — К., 2007 (Розділ «Культурно-стилістичні епохи»). Не наслідувати інших нам треба, а творити себе автентичних задля відчуття самодостатності, щоб встояти як добротворча сутність. Загублена українська культура:

- 1) через знищення її пам'яток;
- 2) через узурпацію народом-завойовником і привласнення її собі;

- 3) через незнання;
- 4) через відсутність уявлення про те в культурі, що має міжнаціональний характер;
- 5) через несприйняття певних її елементів на різноконфесійній основі;
- 6) Загублена українська література російськомовна та українсько-російська;
- 7) Загублена українська культура ХХ століття (літератори, художники, скульптори, композитори, співаки, діячі театрального мистецтва, діячі науки та освіти, філософи, політичні письменники, фольклористи-етнографи, загалом народознавці, мовознавці, театрознавці). Цією спадщиною як одним із першочергових і конче важливих завдань мала б зацікавитися Українська держава, адже все разом складає нашу духовність – крім регресивних пластів колаборантства (москвофільство Галичини й комуністична культура УРСР).

Відповідно до ідеї соборності нашої держави належить дбати про соборність культури, яка творилася в Україні та за її межами: при літературах імперських (російській і польській), в середовищі емігрантів, у місцях поселення українців, що потрапили під чужі держави (в Польщі, Чехословаччині, Румунії, Німеччині, Австрії тощо), взагалі в діаспорі, тобто розкиданні по цілому світі, захована через наше незнання, через духовне недбальство в архівах, бібліотеках своєї країни й країн чужих, — і створити з того всього єдине соборне явище, не проминувши, як писав Т. Шевченко, «ані титли, ані коми», звісно, якщо твори зберегли духовне й естетичне наповнення. І це конче потрібно створити, щоб росли в нас не безбатченки, а люди саме української культури, які, не відсуваючи від себе здобутків культур чужих («І чужого научайтесь, і свого не цурайтесь»), щоб духовно виростили й виховували достойно своїх дітей в людей українських. Тоді нам не страшні будуть жодні заглади і жодні «бандюковичі», і ми зможемо втриматися у світі, який і тепер поглинає народи, адже народ — це духовний

організм, а з'єднає людей у націю передусім рідна, любовно плекана у віках культура. Вона в нас щонайменше тисячолітня. Отож лише культура може стати плеканням духовного зерна, необхідного для творення духовного хліба, від якого зможемо віднайти кожен у собі і всі разом у народі, в якому судилося нам народитися, світло світу. Світло учинить нас повновартісними людьми без комплексів меншовартості та пригнобленості. Тоді поважатимемо самих себе, а нас поважатимуть і народи чужі. Наші предки культуру створили не гіршу, як у інших, і наш святий обов'язок її зберегти, розвинути й примножити, а розвитку й примноження не буває при зневажливому ставленні до рідної культури, бо тільки той стає внутрішньо багатий, хто є дбайливим господарем на своєму духовному полі.

Рекомендована література

Основна:

- Андрухович Ю. Дезорієнтація на місцевості. Час і місце [Електронний ресурс] / Ю. Андрухович// Український центр. — 2003. — [Цит. 2009, 4 квітня]. — Режим доступу: <http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=684&read=true>
2. Андрухович Ю. Повернення літератури [Електронний ресурс] / Ю. Андрухович// І. — 2002. — [Цит. 2009, 7 квітня]. — Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/pleroma/andr-pl.htm>
3. Баган О. У лабіринті постмодернізму/ О. Баган, З. Гузар// Українські проблеми. — 1999. — Ч. 1. — С. 5–8.
4. Баран Є. Літературна ситуація 1990-го: час єзуїтів/ Є. Баран// Слово і час. — 1999. — № 3. — С. 56–60.
5. Гундорова Т. Український літературний постмодерн/ Т. Гундорова. — К.: Критика, 2005. — С. 250–263.

Допоміжна:

1. ДеКАленДар : перелік визначних дат історії та культури України / упоряд. Олена Падовська. - Львів : Сполом, 2010. - 366 с.
2. Золота підкова Лева : путівник / уклад. Наталя Недашківська, Олена Падовська, Наталя Космолінська, Юрій Охріменко. - [Б. м, б. р.]. - 63 с.
3. Культурологічні тексти : хрестоматія в 2 кн. / уклад. Шлемкевич Світлана, Падовська Олена. - Львів, 2008. - 356 с.

4. Охріменко Ю. М. Традиційна українська кухня як складова національної ідентичності в “Енеїді” Івана Котляревського / Ю. М. Охріменко, О. М. Падовська // Феномен людини. Здоровий спосіб життя: зб. наук. ст. – Львів, 2013. – Вип. 22. – С. 50 – 53.
5. Падовська О. За межею: доля українських пам'яток на території сучасної Польщі / Олена Падовська // Матеріали VI краєзнавчої конференції "Історичні пам'ятки Галичини". – Львів, 2016. – С. 139–146.
6. Падовська О. По Дунаю до витоків української душі : [передмова] / Олена Падовська // Блажко Л. Дунай у піснях українського народу : науково-популярний нарис / Любомира Блажко, Богдан Гурман. - Львів : Сполом, 2018. - С. 3-6.
7. Падовська О. Традиції виховання духу й тіла в Україні (за твором “Поучення” Володимира Мономаха) / О. Падовська, М. Чорненька // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2013. – № 3. – С. 200 – 203.
8. Падовська О. М. Малковичі в контексті проблеми збереження пам'яті у депортованих українців // Україна та Польща у вимірі незалежності (1918–2008 рр.) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Л., 2008. – С. 42–44.
9. Падовська О. Використання образу: зарис про стан національних символів та еталонів культури в Україні / Олена Падовська // Українські національні однокорства: становлення і розвиток. – Л., 2003. – С. 59–60.
10. Сухораба І. Фізичне виховання запорізьких козаків у творах Дмитра Яворницького / Ілля Сухораба, Олена Падовська // День студентської науки : зб. матеріалів щоріч. студент. наук. конф. - Львів, 2018. - С. 28-30.
11. Padovska O. Principles of National Sanitation and Physical Education in the Works of Osypa Zaklynska / Padovska Olena // Using sports, culture, and social studies as means to rediscover lost values : abstract book of 6th International Conference on Science Culture and Sport (25–27 April 2018). – Lviv, 2018. – P. 129.